

Kunnon kansalaisen kasvatus

Urheilumaailma on osa kolmannen sektorin kansalaistoimintaa, jossa kansalaistoiminnan keskeiset toimijat, kansalaisjärjestöt, ovat hyvin omaleimaisia. Jokaisella niistä on hieman erilainen tapa toimia sekä vahvuutensa ja omat heikkoutensa. Tämä tekee mielestäni kansalaisjärjestöistä (ja urheilu- ja liikuntasektorista) hyvin kiinnostavan yhteiskunnallisen toimijan.

Toiminnan tuottajana ja toimintaympäristönä järjestöt eroavat selkeästi julkisesta ja yksityisestä sektorista. Toiminnan voittoa tavoittelematon luonne on ollut hyvin korostunut suomalaisessa kansalaistoiminnassa. Se on arvolähtökohta, josta on pidetty tiukasti kiinni, vaikka tulosajattelu onkin lisääntynyt ja osa järjestöistä tekee hyvää taloudellista tulosta (Harju, 2003).

Kansalaistoiminnan luonne on se joka itseäni kiehtoo ja kytkee mukaan. Toimintani urheiluseuran toiminnanjohtajana kiteyttää päivittäin kansalaistoiminnan peruseriaatteita. Joudun työssäni jatkuvasti tekemisiin asioiden kanssa, jossa kohtaan kansalaistoiminnan motivaatioperustaan, motivaatioperustan säilyvyyteen sekä järjestöjohtamiseen liittyviä kysymyksiä. Kohtaan joka päivä työssäni erilaisia kansalaistoiminnan toimijoita sekä joudun miettimään toiminnassamme toteutuvaa yhteisöllisyyttä ja sen sisällä olevaa sosiaalista pääomaa.

Aaro Harju kirjassaan yhteisellä asialla kansalaistoiminta ja sen haasteet kuvaa oivasti seuraavalla tavalla kansalaistoiminnan motivaatioperustaan liittyviä asioita sekä motivaation säilyvyyteen tarvittavia tunnusmerkkejä.

Kansalaistoiminnan motivaatioperusta:

1. Kiinnostus jotain asiaa kohtaan
2. Halu auttaa
3. Halu oppia
4. Saada uusia ystäviä
5. Vastustaa yksinäisyyttä
6. Vastapainoa työlle
7. Halu osallistua
8. Halu vaikuttaa

Kansalaistoiminnan motivaatio säilyy kun seuraavat tunnusmerkit toteutuvat:

1. Hyvä toiminnan suunnittelu ja organisointi
2. Mahdollisuus oppia uutta (koulutus ja opastus)
3. Kiittäminen ja kannustaminen (palkitseminen)
4. Miellyttävää yhteiseloä (ilo)

Yhteisöllisyys ja sosiaalinen pääoma

Yhteisöllisyys on puheenaihe myös urheilu- ja liikuntasektorilla. Keskusjärjestöjen, lajiliittojen sekä yksittäisten järjestöjen sekä urheiluseurojen toimintasuunnitelmissa kiiltää sana yhteisöllisyys. Valitettavasti sanaa käytetään hyvin näennäisesti ja usein sitä käyttävät eivät tiedä sen merkitystä tai eivät millään tavalla osaa tai halua liittää sitä käytännön toimintaan.

Niissä järjestöissä joissa sosiaalinen pääoma on korkea, ihmiset voivat paremmin ja toiminta on tuloksellisempaa, kuin alemman sosiaalisen pääoman toimintaorganisaatioissa. Sosiaalista pääomaa ovat:

1. Vastavuoroisuus
2. Yhteenkuuluvuuden tunne
3. Hyvä tiedon kulku - informaatio
4. Luottamus toimijoiden välillä
5. Sosiaaliset taidot
6. Toimivat yhteistyöverkostot
7. Erimielisyyksien avoin käsittely

Sosiaalisen pääoman ytimenä oleva luottamuksenarvoisuus koostuu kahdesta elementistä: kyvystä sitoutua yhteisiin tavoitteisiin ja vastavuoroisuutta säätelevistä normeista (Harju 2003).

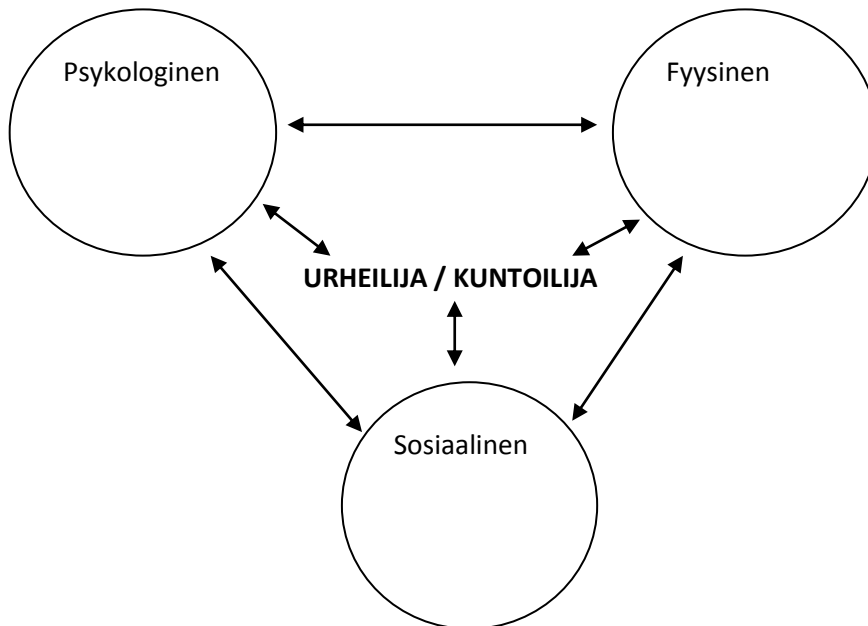
Järjestöjohtaminen on yksi toiminnan tärkeimmistä elementeistä. Suomalaista on osattava johtaa, johon onneksi Puolustusvoimat antaa perusjohtamistaitoa. Järjestön ja urheiluseuran johtaminen tapahtuu kuitenkin hieman eri lainalaisuuksia käyttäen, kuin armeija sen opettaa. Olosuhteet ovat toiset.

Järjestöjohtamisen yksi merkittävimmistä haasteista on sen varmistaminen, että toimijat sitoutuvat riittävässä määrin järjestön määrittelemiін arvoihin, päämääriin ja strategiaan linjauksiin. Järjestöjohtamisessa tarvitaan neljänlaista pätevyyttä:

1. Toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten ja ongelmien tunnistaminen
2. Ihmisten välisten suhteiden ja ryhmädynamiikan hallinta
3. Pätevyys valjastaa toimijoiden kokemus ja hiljainen tieto
4. Sosioemotionaalinen pätevyys johtajuuteen

Psykofyysissosiaalinen

Kilpa- ja huippu-urheiluun sekä kunto- ja terveysliikuntaan kuuluu kasvatus oleellisena osana. Urheilija ja kuntoilija nähdään psykofyysissosiaalisena kokonaisuutena, jossa kokonaisuus muodostuu psykologisista, fyysisistä ja sosiaalisista tekijöistä. Mikäli, jokin näistä osa-alueista ei toimi näkyy se lopputuloksessa. Kuntoliikkuja lopettaa harrastamisen ja elinikäinen liikkumisen tavoite jää haaveeksi. Kilpa- ja huippu-urheilija eivät pääse odotettuun lopputulokseen.

Kilpa- ja huippu-urheilussa kasvatuksen avulla pyritään vaikuttamaan urheilijan tahto- ja moraaliominaisuuksiin (Westergård, 3). Kunnan urheilijan kasvatus ja kunnan kansalaisen kasvatus kulkevat samaa tietä. Urheilu- ja liikuntavalmennuksen yksi keskeisistä tehtävistä pitäisi olla kunnan kansalaisuuteen kasvattaminen. Liian usein entiset huippu-urheilijat putoavat raadollisen yhteiskunnan vaatimusten ulkopuolelle ja saamme lukea lehdestä ”nyrkkeilijä puukotti Oulussa tai ex-jääkiekkoilija rikollisliigan pomona, jne.” Suomen olympiakomitean psykologisen valmennuksen asiantuntija professori Matti Urrila sanoo ”Vain ajatteleva urheilija voittaa olympiakultaa” kertoo osuvasti, että pelkkä voima, taito, nopeus tai kestävyys ei takaa vielä menestystä. Miksei samaa ajattelua voisi jatkaa myös muilla elämän osa-alueilla?

Merkittävänä yhteiskunnan kolmannen sektorin toimijana urheilu ja liikuntavalmennuksen tehtävänä täytyy olla myös oikeanlaisten arvojen valmentaminen ja kasvattaminen. Erik Ahlmanin mukaan arvo on ”tahdon kvaliteetti, määrätty tahdonsuunta”. ”ihmillisen toiminnan perimmäinen motiivi”. Siinä mitä ihminen tahtoo, ilmenee se mitä hän arvostaa. Arvot määrittävät ihmisen valintoja ja antavat hänen elämänsuuntansa sisältöä.

Arvot siis tulevat siitä mitä tahtoo ja arvostaa. Arvojen muokkautumisen myötä urheilijalle muodostuu identiteetti. Juha Hämäläinen kirjassaan Johdatus sosiaalipedagogiikkaan tarkentaa identiteetin olevan yksilön käsitys itsestä, identiteetti rakentuu erilaisissa rooleissa kuten lapsena, vanhempana, koululaisena, ammatinharjoittajana, tietyn asian harrastajana, jne. Siihen vaikuttaa ratkaisevasti myös sukupuoli sekä yksilön etninen ja kulttuurinen tausta. Minäkuva voi olla enemmän tai vähemmän selkeä ja jäsentynyt. Se voi myös kapeutua ja fiksoitua voimakkaasti johonkin rooliin.

Urheiluvalmennuksen ja urheilutoiminnan kokonaisvaltaisena tarkoituksena pitäisi olla kunnan kansalaisen kasvattaminen, yhteiskuntakelpoinen kelpo veronmaksaja.

Eri yhteisöissä määritellään eri tavoin sitä, millainen on yhteisön kannalta hyvä yhteisön jäsen. Kansalaisen yhteisöjen tyypittelyn kannalta näitä hyvän yhteisön jäsenen määrittelyä voi suurelta osin pitää yleisluontoisina ja toisaalta yleensä kansalaisen toiminnan tarkasteluun liittyvinä, että niiden tarkasteleminen yleisellä tasolla yhteiskunnan jäsenyytenä on mahdollista (Kurki, ym. 2006).

Kasvatuksen tavoitteena urheiluvalmennuksessa pitää olla myös aktiiviseen kansalaisuuteen kasvaminen. Urheilija ja liikunnan parissa oleva on jo valmiiksi aktiivinen harrastuksensa ansiosta. Haasteena valmentajille ja seuratoimijoille olisi jo valmiiksi aktiivisen urheilijan aktiivisuuden siirtäminen kansalaisuusaktiiviseksi. Kansalaisaktiivisuudella en tässä yhteydessä tarkoitetaan kansalaisen perusoikeuksiin (yhdenvertaisuus lain edessä, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, jne.) tai kansalaisvelvollisuuksiin (oppivelvollisuus, maanpuolustusvelvollisuus, verovelvollisuus, jne.) puuttumista, vaan aktiivisen kansalaisen tietoa ja ymmärrystä oikeuksista ja velvollisuuksista, yhteiselämän säännöistä ja niiden muuttumisesta, demokratian periaatteista ja arvoista. Näihin asioihin voidaan urheiluseuroissa vaikuttaa, mikäli se koetaan tärkeäksi.

Aktiivinen kansalaisuus edellyttää tietojen ja ymmärryksen lisäksi taitoja ja kompetensseja, sellaisia kuin kyky kommunikaatioon ja dialogiin, kyky elää toisten kanssa, kyky ratkaista konflikteja ilman väkivaltaa, kyky neuvotella, kyky ottaa osaa julkiseen keskusteluun, kyky tunnistaa ja hyväksyä erilaisuutta, kyky käyttää tieto- ja viestintäteknikkaa, jne. (Harju 2003).

Työelämässä toimiminen edistää aktiiviseen kansalaisuuteen liittyviä valmiuksia parhaiten. Urheiluseuratoiminnan pitäisi osaltaan valmistaa nuoria työelämään. Työelämään valmistaminen täytyisi olla nuorta valmentavan ja seuratoimijan mielessä, vaikka sillä hetkellä itse urheilusuoritus olisikin maailman tärkein asia. Kaikki valmentajat sekä seuratoimijat valmistavat urheilijaa (ja hieman myös kunto- ja terveysliikkujaakin) yhteiskuntaa varten. Urheilija ja kuntoilija imevät hyväksi havaitsemansa tavat auktoriteetiltaan ja siirtävät niitä omaan toimintaansa.

Tietojen, taitojen ja arvojen siirtoon valmentajalta tai seuratoimijalta urheilijalle tai kuntoilijalle liittyy yleensä odotus, että niitä pystytään käyttämään laajemminkin, kuin vain harjoitustilanteessa. Siirtovaikutuksen eli tranfer ilmiön tarkoitus on että opitaan elämää varten eikä vain sitä kyseistä hetkeä varten.

Tiedonsiirron perustana on tietoa levittävän (valmentaja, seuratoimija) ja tietoa vastaanottavan (urheilija, kuntoilija) aktiivisuus. Esimerkiksi tutkittaessa koulutuksen transferia työtilanteisiin korostuu yhtäältä yksilön aktiivisuus, motivoituneisuus ja uskallus kokeilla oppimaansa (ja täten hänen itsetuntonsa rooli), toisaalta ympäristön antama tuki ja kokeilemiselle myönteinen ilmapiiri (Rauste-Von Wright, ym. 2003).

Tiedonsiirron orientaation ollessa sosiaalipedagoginen sisältää se joukon toimintaperiaatteita, ikään kuin rakentuu niistä. Tällaisia periaatteita ovat dialogisuus ihmisten välisissä suhteissa, itse apuun auttaminen, kriittisen tietoisuuden herättäminen, ihmisenä kasvamisen kokonaisvaltainen tukeminen, toiminnallisuus, osallistuminen ja osallistaminen.

Näen dialogisuuden tärkeimpänä toimintaperiaatteena ihmisten välisessä kanssa käymisessä. Tasavertainen ja toista kunnioittava ihmisten välinen suhde tuottaa myös urheilussa hyviä tuloksia. Olisi aika vaikea kuvitella älykstä keihäänheittäjä Tero Pitkämäkeä behavioristisessa valmennussuhteessa suhteessa valmentajaansa. Toisaalta usein behavioristinen valmennus- ja opetuskulttuuri on ainoa toimiva kasvatusta- ja opetusmenetelmä. Behaviorismissa oppimisen perusperiaatteiden katsottiin olevan samat elämällä ja ihmisillä: kaikki monimutkainen käyttäytyminen voidaan redusoida yksinkertaisiin osiin ja ymmärtää osista kokonaisuuksiksi rakentuvaksi (Rauste Von-Wright, 2003).

Valmentajan kannalta behavioristinen mallin mukainen viestintä on johdonmukainen ja turvallinen, ja hänen valtaansa tukeva. Oikeasta teosta palkitaan ja väärästä seuraa negaatio. Olen huomannut harmikseni yli 10 vuoden ammattivalmentaja kokemuksella, että toiset urheilijat eivät kykene toimimaan dialogisessa vuorovaikutussuhteessa. Heistä saa parhaat ”tehot” irti behavioristisessa opetus- ja kasvatustilanteissa. Heidän saamisensa oikeanlaiseen konstruktiviseen valmennussuhteeseen vaatii kokonaisvaltaista kasvatustyötä seuralta. Se on valtava ja haastava työ mutta lopulta palkitseva.

Behaviorismin heikkoudet käyvät kuitenkin ilmi, kun tarkastellaan ymmärtämistä painottavaa oppimista tai opettamista. Parhaat tulokset saadaan mielestäni konstruktivistisen oppimiskäsityksen kautta.

Konstruktivisessa oppimiskäsityksessä oppija rakentaa omaa toimintaa ja sen tuloksia reflektoinnin pohjalta. Oppija rekonstruoi aiempia käsityksiään ja tietojaan. Konstruktivismissa oppija ankkuroi opetuksen arkitodellisuuteen, oppija oppii itse ratkaisemistaan ongelmista ja oppijan ollessa aktiivinen tiedon hankkija.

Paolo Freire kirjassaan Sorrettujen pedagogiikka kuvaa dialogia yhteiseen oppimiseen ja toimintaan pyrkivien ihmisten kohtaamisena, joka hajoaa, jos sen osapuolet (tai vain yksi heistä) eivät ole nöyriä ja siitä puuttuu rakkaus.

Pedagogiikka eli kasvatusta

Urheiluvallmentajat ja seuratoimijat kantavat kasvatuksellista yhteiskuntavastuuta halusivat he sitä tai ei. Näen itse pedagogiset lähtökohdat seuraavalla tavalla:

Pedagogisen toiminnan perustana ovat:

- Humanistinen ihmiskäsitys
- Kehittyvä tiedonkäsitys
- Konstruktivinen oppimiskäsitys

Humanistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on:

- Vapaa, valintoja tekevä ja vastuullinen tekemisistään valinnoista
- Kasvava, sosiaalinen ja vuorovaikutukseen pyrkivä
- Ihmisenä arvokas ja mielipiteitään kunnioittava

Kehittyvälle tiedonkäsitykselle on ominaista korostaa:

- Tiedon soveltamisen tärkeyttä sekä todellisuuden ja sitä koskevan tiedon muuttuvaa luonnetta
- Aloitteellisuutta tiedon hankinnassa ja käsittelyssä
- Kriittistä suhtautumista vallitseviin käytäntöihin ja tietolähteisiin

- Laajojen asiakokonaisuuksien hallintaa
- Tietojen ja taitojen integroitumista ammatilliseksi osaamiseksi
- Tiedon arvostamista itsessään

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan

- Oppiminen on yksilön ja ympäristön välinen vuorovaikutteinen prosessi, jossa oppiminen tapahtuu
- Oppija rakentaa valikoiden, tulkiten ja toiminnastaan saamansa palautteen avulla ympäröivästä todellisuudesta ja itsestään tämän todellisuuden osana
- Uuden oppiminen on todellisuuden uudelleen hahmottamista ja rakentamista jo olemassa olevan tiedon pohjalta

Elämänlaajuinen oppiminen ja elinikäinen liikkuminen kuuluvat mielestäni tärkeisiin arvoihin, joita kannattaa lähetyssaarnata sosiokulttuurisesti myös muille. Valmentaja tai urheilutoimija sosiokulttuurinen innostaja on ammatillinen työntekijä, innostaja, on lähinnä tuki, koordinoija, motivoija ja herkistäjä. Hänen tehtävänsä on kuitenkin tärkeä, sillä aitoa osallistumista ei synny ilman herkistymistä ja motivoitumista. Tällöin herkistäminen tarkoittaa puuduttavaa arkipäiväänsä elävien ihmisten herättelemistä, heidän tietoisuutensa koskettamista. Herätellään tiettyjä intressejä, eli saadaan ihmisten huomio kiinnittymään johonkin sellaiseen toimintaan, jonka he kokevat subjektiivisesti, oman elämänsä kannalta, arvokkaaksi ja merkitykselliseksi. Heissä herää tarve saada lisää informaatiota elämästään, suhteestaan historiaansa ja ympäristöönsä. Varsinaisen toimintaan motivoitumisen perustana ovat sitten ihmisten omat kulttuuriset vaateet ja tarpeet: mitä he itse tahtovat (Kurki, ym. 2006).

Oleellista innostamisessa on, että tekijöiden väliset suhteet ovat pedagogisia. Suhde perustuu tasavertaiseen minä - sinä – dialogiin, jossa jokaisen ihmisen persoonallisia ominaisuuksia kunnioitetaan. Dialogisen ajattelutavan ja käytännön siirtäminen kasvatettaviin on iso haaste mutta sen arvoinen, että siihen kannattaa pyrkiä myös urheilumaailmassa.

Juha Saurama
toiminnanjohtaja/ammattivalmentaja
Järvenpään Kehäkarhut ry
info@kehakarhut.fi

Lähteet.

Kurki, L & Nivala, E Hyvä ihminen ja kunnon kansalainen. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. 2006. Tampereen yliopistopaino

Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja. Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. 2005

Dunderfelt, T. Elämänkaari Psykologia.1990. Otava

Järvinen, A, Koivisto, T, Poikela, E. Oppiminen työssä ja työyhteisössä. 2000. WSOY

Rauste-Von Wright, M-L, Von-Wright, J, Soini, T. Oppiminen ja koulutus. 2003. WS Bookwell Oy

Westergård, J. Valmennuksen suunnittelu. 2005

Hämäläinen, J. Johdatus sosiaalipedagogiikkaa. 2009. Kopijyvä.

Ahlmann, E. 1920. Arvojen ja välineitten maailma. Porvoo. WSOY

Harju, A. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. 2003. Kansanvalistusseura

Freire, P. Sorrettujen pedagogiikka. 2005. Gummerus

Aikuiskasvatus 4 2006. Aikuistuva Aikuiskasvatus-tiedelehti